

ГРАДИТЕЉСКО НАСЛЕЂЕ И УРБАНИЗАМ

ARCHITECTURAL
HERITAGE AND
URBAN PLANNING

ЗБОРНИК РАДОВА: XI НАУЧНОСТРУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА
PROCEEDINGS: XI SCIENTIFIC AND PROFESSIONAL CONFERENCE

ИЗДАВАЧ:

Завод за заштиту споменика културе града Београда
Калемегдан Горњи град 14, Београд, Србија

ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИК:

Оливера Вучковић, директор

СУОРГАНИЗАТОР:

Институт за архитектуру и урбанизам Србије
Булевар краља Александра 73/II, Београд, Србија

УРЕДНИК ЗБОРНИКА:

Раде Мрљеш

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИЦИ:

Ивана Весковић
Хајна Туцић

ТЕХНИЧКА ПРИПРЕМА:

Пакт студио – Пеђа Паровић

ЛЕКТУРА:

Преводилачки студио Језикалац
Српски језик: Татјана Тодоровић
Енглески језик: Бојана Додић

ISBN 978-86-6100-000-3

ШТАМПА: Birograf comp

ТИРАЖ: 300

На корицама: мотив према урбанистичком плану Београда
Емилијана Јосимовића из 1867. године

Издавање Зборника и реализација конференције
финансирани су средствима Секретаријата за културу
Скупштине града Београда и Министарства просвете,
науке и технолошког развоја Републике Србије

Београд, 2021. године

PUBLISHED BY:

Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade
14 Kalemegdan Gornji Grad, Belgrade, Serbia

EDITOR-IN-CHIEF:

Olivera Vučković, Director

CO-ORGANIZER:

Institute of Architecture and Urban & Spatial Planning of Serbia
73/II Kralja Aleksandra Blvd., Belgrade, Serbia

PROCEEDINGS EDITOR:

Rade Mrlješ

TECHNICAL EDITORS:

Ivana Vesković
Hajna Tucić

DTP ART:

Pakt Studio – Peđa Parović

PROOFREADING:

Jezikalac Language Studio
Serbian: Tatjana Todorović
English: Bojana Dodić

ISBN 978-86-6100-000-3

PRINTED BY: Birograf comp

PRINTED IN: 300 copies

Cover illustration: Motif based on the Urban Plan of Belgrade by
Emilijan Josimović, 1867

Publication of the Conference Proceedings and the organization
of the conference were made available by the Secretariat for
Culture of the Belgrade City Assembly and the Serbian Ministry
of Education, Science and Technological Development

Belgrade, 2021

САДРЖАЈ / CONTENTS

14 РЕЧ УРЕДНИКА / EDITOR'S NOTE

I – НАСЛЕЂЕ И УРБАНИЗАМ У ТЕОРИЈИ, ПРАКСИ И ТЕОРИЈСКОЈ ПРАКСИ **HERITAGE AND URBAN PLANNING IN THEORY, PRACTICE AND THEORETICAL PRACTICE**

- 20 ЈАЧАЊЕ СВЕСТИ О НАСЛЕЂУ И ОДРЖИВОСТИ ИЗГРАЂЕНОГ ОКРУЖЕЊА У ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ
У ОБЛАСТИ АРХИТЕКТУРЕ И УРБАНИЗМА: ПРЕГЛЕД НАЈБОЉИХ ЕДУКАТИВНИХ ПРАКСИ
Владан Ђокић, Милица П. Милојевић, Александра Миловановић
ENHANCING OF HERITAGE AWARENESS AND SUSTAINABILITY OF BUILT ENVIRONMENT IN
ARCHITECTURAL AND URBAN DESIGN HIGHER EDUCATION: REVIEW OF BEST PRACTICES
Vladan Đokić, Milica P. Milojević, Aleksandra Milovanović
- 32 УЛОГА ЕДУКАЦИЈЕ У ПРОЦЕСУ БРЕНДИРАЊА МЕСТА И КРЕАТИВНОМ КОРИШЋЕЊУ
КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА: УВИД ИЗ МАЛИХ И СРЕДЊИХ ГРАДОВА СРБИЈЕ
Урош Радосављевић, Александра Ђорђевић
THE ROLE OF EDUCATION IN THE PROCESS OF PLACE BRANDING AND THE CREATIVE USE OF
CULTURAL HERITAGE: THE INSIGHT FROM SMALL AND MEDIUM-SIZED CITIES IN SERBIA
Uroš Radosavljević, Aleksandra Đorđević
- 44 ПАРАДИГМАТСКИ ХАБИТУС АРХИТЕКТУРЕ У ЗАШТИТИ КУЛТУРЕ ПРОСТОРА
Алекса Цигановић, Раде Мрљеш
PARADIGMATIC HABITUS OF ARCHITECTURE IN THE PROTECTION OF SPATIAL CULTURE
Aleksa Ciganović, Rade Mrleš
- 56 DUŠAN GRABRIJAN I JURAJ NEIDHARDT: MODELI TRANSFORMACIJE SARAJEVSKE
BAŠČARŠIJE U PRIZMI POLITIČKIH IDEOLOGIJA XX. STOLJEĆA
Aida Abadžić Hodžić
DUŠAN GRABRIJAN AND JURAJ NEIDHARDT: SARAJEVO'S BAŠČARŠIJA TRANSFORMATION
MODELS THROUGH THE PRISM OF THE 20th CENTURY POLITICAL IDEOLOGIES
Aida Abadžić Hodžić
- 68 ПРИСТУП ИСТРАЖИВАЊИМА ГРАДИТЕЉСКОГ НАСЛЕЂА И УРБАНИСТИЧКИХ ЦЕЛИНА
У РАДУ АРХИТЕКАТА ЗОРАНА Б. ПЕТРОВИЋА И БРАНИСЛАВА В. МИЛЕНКОВИЋА
Небојша Антешевић, Горан М. Бабић
AN APPROACH TO RESEARCHING ARCHITECTURAL HERITAGE AND URBAN AREAS DESIGNED
BY ARCHITECTS ZORAN B. PETROVIĆ AND BRANISLAV V. MILENKOVIĆ
Nebojša Antešević, Goran M. Babić
- 82 ПРИЛОГ ПРОУЧАВАЊУ УРБАНИСТИЧКЕ ЗАМИСЛИ АРХИТЕКТЕ ДИМИТРИЈА Т. ЛЕКА:
УРБАНИСТИЧКИ ПРОЈЕКАТ РЕКОНСТРУКЦИЈЕ СКОПЉА 1914. ГОДИНЕ
Драгица Јовановић
CONTRIBUTION TO STUDYING URBAN PLANNING IDEAS OF ARCHITECT DIMITRIJE T. LEKO:
URBAN RECONSTRUCTION OF SKOPJE IN 1914
Dragica Jovanović

- 94 ЗАЈЕДНИЧКИ ПРОСТОРИ КАО УГРОЖЕН СЕГМЕНТ АРХИТЕКТОНСКОГ
СТАМБЕНОГ НАСЛЕЂА ИЗ ДРУГЕ ПОЛОВИНЕ 20. ВЕКА
Борјан Бранков, Божидар Манић
COMMON AREAS AS THREATENED SEGMENT OF ARCHITECTURAL RESIDENTIAL
HERITAGE FROM THE SECOND HALF OF THE 20th CENTURY
Borjan Brankov, Božidar Manić
- 106 ПРОСТОРНЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ САВРЕМЕНОГ КОНЦЕПТА КУЛТУРНЕ
ОДРЖИВОСТИ НА ПРИМЕРУ ИНДУСТРИЈСКОГ НАСЛЕЂА
Јелена Павловић, Катарина Тарановић
SPATIAL IMPLICATIONS OF CONTEMPORARY CULTURAL SUSTAINABILITY
CONCEPT ON THE EXAMPLE OF INDUSTRIAL HERITAGE
Jelena Pavlović, Katarina Taranović
- 118 ПОСТИНДУСТРИЈСКИ ПРЕДЕЛИ СРЕДЊОИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ У КОНТЕКСТУ
СТРАТЕГИЈА УРБАНЕ ОБНОВЕ ПОКРЕНУТЕ КУЛТУРОМ
Ана Станојевић, Љиљана Јевремовић, Бранко Турншек
POST-INDUSTRIAL LANDSCAPES OF CENTRAL-EASTERN EUROPE IN THE CONTEXT
OF CULTURE-LED URBAN REDEVELOPMENT STRATEGIES
Ana Stanojević, Ljiljana Jevremović, Branko Turnšek
- 130 ТУРИСТИЧКА ЦЕНТРИФИКАЦИЈА У ГРАДОВИМА СВЕТСКЕ БАШТИНЕ
НА МЕДИТЕРАНУ: ИЗАЗОВ У ПЛАНИРАЊУ РАЗВОЈА ГРАДА
Снежана Бобић, Мина Акаван
TOURISM GENTRIFICATION OF THE MEDITERRANEAN WORLD
HERITAGE CITIES: CHALLENGE IN URBAN PLANNING
Snežana Bobić, Mina Akhavan
- 144 ИСПИТИВАЊЕ ПОЗИЦИЈЕ СТРУЧНЕ СЛУЖБЕ ЗАШТИТЕ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА У КОНТЕКСТУ
УРБАНИСТИЧКЕ ТРАНСФОРМАЦИЈЕ ЧИНОВНИЧКЕ КОЛОНИЈЕ НА ВОЖДОВЦУ
Марија Драгишић, Зорана Ђорђевић
EXAMINING THE CULTURAL HERITAGE PROTECTION PRACTICE IN THE CONTEXT OF URBAN
TRANSFORMATION OF ČINOVNIČKA KOLONIJA HOUSING PROJECT, VOŽDOVAC BOROUGH
Marija Dragišić, Zorana Đorđević
- 156 ГРАДИТЕЉСКО НАСЛЕЂЕ И ПРОЦЕСИ УРБАНОГ
ПЛАНИРАЊА – УСПЕШАН ПРИМЕР СИНГАПУРА
Невенка Новаковић, Роберт Тионг Ли Конг
BUILT HERITAGE AND URBAN PLANNING PROCESSES
– SUCCESSFUL EXAMPLE OF SINGAPORE
Nevenka Novaković, Robert Tiong Lee Kong
- 166 ОДРЖИВО УПРАВЉАЊЕ ГРАДИТЕЉСКИМ НАСЛЕЂЕМ КАО ПОТЕНЦИЈАЛ
ЛОКАЛНОГ ЕКОНОМСКОГ РАЗВОЈА – ПРИМЕР СМЕДЕРЕВА, СРБИЈА
Милица Ђурђевић, Милица Ристовић
SUSTAINABLE MANAGEMENT OF ARCHITECTURAL HERITAGE AS LOCAL ECONOMIC
DEVELOPMENT POTENTIAL – THE CASE STUDY OF SMEDEREVO, SERBIA
Milica Đurđević, Milica Ristović

II – ИСТОРИЈСКЕ УРБАНЕ МАТРИЦЕ И УРБАНИ ПЕЈЗАЖИ HISTORICAL URBAN PLANNING MATRICES AND URBAN LANDSCAPES

- 178 PROCESUALNOST ARHITEKTURE U KONTEKSTU DRUŠTVENIH PROMJENA: OD IDEJE DO IDEOLOGIJE
Jasna Galjer
PROCESSUALITY OF ARCHITECTURE IN THE CONTEXT OF SOCIAL CHANGE: FROM IDEA TO IDEOLOGY
Jasna Galjer
- 190 УРБАНО НАСЛЕЂЕ И ДИВЕРЗИТЕТ СТАМБЕНИХ ТИПОЛОГИЈА У САВРЕМЕНОМ БЕОГРАДУ
Јасмина Ђокић, Ана Граовац
URBAN HERITAGE AND DIVERSITY OF HOUSING TYPOLOGIES IN CONTEMPORARY BELGRADE
Jasmina Đokić, Ana Graovac
- 204 ИСТОРИЈСКА МАТРИЦА ПОДУНАВСКИХ ГРАДОВА У СРБИЈИ У ФУНКЦИЈИ РАЗВОЈА КУЛТУРНОГ ТУРИЗМА: СТАЊЕ И МОГУЋНОСТИ
Александра Ђукић, Милица Лазаревић, Бранислав Антонић
THE ROLE OF HISTORIC MATRIX OF TOWNS AND CITIES ALONG THE DANUBE IN SERBIA IN THE DEVELOPMENT OF CULTURAL TOURISM: CURRENT STATE AND POTENTIAL
Aleksandra Đukić, Milica Lazarević, Branislav Antonić
- 216 УТИЦАЈ НОВИЈЕ ВИШЕПОРОДИЧНЕ СТАНОГРАДЊЕ НА ГРАДСКИ ПРЕДЕО У ВОЈВОЂАНСКИМ ГРАДОВИМА СРЕДЊЕ ВЕЛИЧИНЕ
Бранислав Антонић, Александра Ђукић, Ева Ваништа Лазаревић
THE IMPACT OF NEW MULTI-FAMILY HOUSING ON URBAN LANDSCAPE OF MEDIUM-SIZED CITIES IN VOJVODINA
Branislav Antonić, Aleksandra Đukić, Eva Vaništa Lazarević
- 228 ЈАВНОСТ, АРХИТЕКТУРА И УРБАНИЗАМ: СПЕЦИФИЧАН СЛУЧАЈ РЕШЕЊА ГРАДСКОГ ЦЕНТРА У ОКЛАНДУ, НОВИ ЗЕЛАНД (1924)
Милица Мађановић
GENERAL PUBLIC, ARCHITECTURE AND PLANNING: THE CURIOUS CASE OF AUCKLAND CIVIC CENTRE SCHEME IN AUCKLAND, NEW ZEALAND (1924)
Milica Mađanović
- 240 ЕДУКАТИВНИ ПРОЈЕКТИ ПОВЕЗИВАЊА БРЕНДИРАЊА МЕСТА И КРЕАТИВНЕ УПОТРЕБЕ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА: СТУДИЈА СЛУЧАЈА НОВИ ПАЗАР, СРБИЈА
Урош Радосављевић, Александра Ђорђевић, Ајша Ђукић, Ђорђе Петковић
EDUCATIONAL PROJECTS FOR LINKING PLACE BRANDING AND CREATIVE USE OF CULTURAL HERITAGE: THE CASE STUDY OF NOVI PAZAR, SERBIA
Uroš Radosavljević, Aleksandra Đorđević, Ajša Đukić, Đorđe Petković

- 250 УРБАНА ОБНОВА И РЕВИТАЛИЗАЦИЈА ГРАДИТЕЉСКОГ НАСЛЕЂА У ИСТОРИЈСКОМ ЈЕЗГРУ ТРЕБИЊА
Сандра Татар
URBAN RENEWAL AND REVITALIZATION OF ARCHITECTURAL HERITAGE IN THE HISTORIC CORE OF TREBINJE
Sandra Tatar
- 264 ЖЕЛЕЗНИЧКА КОЛОНИЈА У БЕОГРАДУ: ОД *ВРТНОГ ГРАДА* ДО ПОСТМОДЕРНОГ УРБАНИЗМА
Владана Путник Прица
RAILWAY COLONY IN BELGRADE: FROM A *GARDEN CITY* TO A POSTMODERN URBAN SCHEME
Vladana Putnik Prica
- 274 УРБАНА ТРАНСФОРМАЦИЈА ИСТОРИЈСКОГ ГРАДСКОГ ЈЕЗГРА СРЕМСКЕ МИТРОВИЦЕ
Марија Покрајас
URBAN TRANSFORMATION OF SREMSKA MITROVICA HISTORICAL CORE
Marija Pokrajac
- 288 ПРИКАЗ ИЗРАДЕ ПРОЈЕКТА ПЕЈЗАЖНОГ УРЕЂЕЊА ПОРТЕ ЦРКВЕ СВ. ИЛИЈЕ И ЦРКВЕ БРВНАРЕ У ВРАНИЋУ
Дејан Скочајић, Невена Васиљевић, Драган Вујичић, Сузана Гавриловић
REVIEW OF LANDSCAPE DESIGNS FOR THE ST ELIJAH CHURCH AND THE WOODEN CHURCH IN VRANIĆ
Dejan Skočajić, Nevena Vasiljević, Dragan Vujičić, Suzana Gavrilović

III – САВРЕМЕНИ АРХИТЕКТИ, ПЛАНИРАЊЕ И ПРОЈЕКТОВАЊЕ – САВРЕМЕНОСТ И ТРАДИЦИОНАЛНОСТ CONTEMPORARY ARCHITECTS, PLANNING AND DESIGNING – CONTEMPORANEITY AND TRADITION

- 300 ЈАВНА БИБЛИОТЕКА КАО ПРИВЛАЧАН ДЕО УРБАНОГ ПЕЈЗАЖА
Ивана Бановић Ђорђевић, Бојана Бојанић Обад Шћитароци
PUBLIC LIBRARY AS AN APPEALING URBANSCAPE ELEMENT
Ivana Banović Đorđević, Bojana Bojanić Obad Šćitaroci
- 312 ЗАПОСТАВЉАЊЕ МОДЕРНОГ АРХИТЕКТОНСКОГ НАСЛЕЂА У ЦРНОЈ ГОРИ – СТУДИЈА СЛУЧАЈА ХОТЕЛА „ПОДГОРИЦА“
Милица Вујошевић, Соња Драговић, Јелена Рабреновић
THE NEGLECT OF MODERN ARCHITECTURAL HERITAGE IN MONTENEGRO – CASE STUDY OF THE PODGORICA HOTEL
Milica Vujošević, Sonja Dragović, Jelena Rabrenović
- 322 КОНЦЕПТ СИНТЕЗЕ И ЊЕГОВА ПРИМЕНА У СКЛОПУ АРХИТЕКТУРЕ И УРБАНИЗМА У ЈУГОСЛАВИЈИ – СЛУЧАЈ ГРАДА КРАГУЈЕВЦА У ПЕРИОДУ ОД 1949. ДО 1968. ГОДИНЕ
Наталија Богдановић, Бојана Пашајлић
THE CONCEPT OF SYNTHESIS AND ITS APPLICATION IN ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING IN SFR YUGOSLAVIA – THE CASE OF THE CITY OF KRAGUJEVAC IN 1949–1968
Natalija Bogdanović, Bojana Pašajlić

- 334 САВРЕМЕНА ИНТЕРПРЕТАЦИЈА ТРАДИЦИЈЕ У АРХИТЕКТУРИ РАНКА РАДОВИЋА И ЗЛАТКА УГЉЕНА У ОКВИРУ НАЦИОНАЛНОГ ПАРКА „СУТЈЕСКА“
Маја Милић Алексић, Марина Радуљ
CONTEMPORARY INTERPRETATION OF TRADITION IN THE ARCHITECTURAL WORK OF RANKO RADOVIĆ AND ZLATKO UGLJEN IN THE SUTJESKA NATIONAL PARK
Maja Milić Aleksić, Marina Radulj

IV – НОРМАТИВНА И ПЛАНСКА ПОЉА ЗАШТИТЕ ГРАДИТЕЉСКОГ НАСЛЕЂА
NORMATIVE AND URBAN PLANNING ASPECTS OF PROTECTING ARCHITECTURAL HERITAGE

- 346 ПРОСТОРНА ДИМЕНЗИЈА ЗАШТИТЕ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА У СРБИЈИ: ПРИЛОГ УНАПРЕЂЕЊУ ИНСТИТУЦИОНАЛНОГ И ПРАВНОГ ОКВИРА
Ана Никовић, Божидар Манић
SPATIAL DIMENSION OF THE CULTURAL HERITAGE PROTECTION IN SERBIA: A CONTRIBUTION TO THE IMPROVEMENT OF THE INSTITUTIONAL AND LEGISLATIVE FRAMEWORK
Ana Niković, Božidar Manić
- 360 КОНКУРСИ И ГРАДИТЕЉСКО НАСЛЕЂЕ:
ОДНОС КОНКУРСА И УРБАНИСТИЧКОГ ПЛАНА
Јелена Ђерић, Марија Лалошевић
COMPETITIONS AND ARCHITECTURAL HERITAGE:
COMPETITION DESIGNS VS THE URBAN PLAN
Jelena Đerić, Marija Lalošević
- 374 УРБАНИСТИЧКО ПЛАНИРАЊЕ КАО МЕХАНИЗАМ ЗАШТИТЕ ГРАДИТЕЉСКОГ НАСЛЕЂА У САВРЕМЕНОЈ ПРАКСИ У НОВОМ САДУ
Дарко Полић
URBAN PLANNING AS A MECHANISM OF BUILT HERITAGE PROTECTION IN THE NOVI SAD CONTEMPORARY PRACTICE
Darko Polić
- 384 ГРАДИТЕЉСКО НАСЛЕЂЕ КВАРТА
КОТРОЧЕНИ: КАКО ГА САЧУВАТИ
Марилена Негулеску, Драгош Негулеску
THE BUILT HERITAGE OF COTROCENI NEIGHBOURHOOD:
WAYS TO PRESERVE IT
Marilena Negulescu, Dragos Negulescu
- 398 ИКС-ОКС С БУКУРЕШТАНСКИМ ГРАДИТЕЉСКИМ НАСЛЕЂЕМ
Кристија Чира, Михаела Лазар
PLAYING NOUGHTS AND CROSSES WITH THE BUCHAREST ARCHITECTURAL HERITAGE
Cristia Chira, Mihaela Lazăr

V – ДИГИТАЛНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ, ПЕРФОРМАТИВНОСТ И СПОМЕНИЧКО НАСЛЕЂЕ
DIGITAL TECHNOLOGIES, PERFORMATIVITY AND CULTURAL HERITAGE

- 410 ПРЕВОЂЕЊЕ ПАТЕРНА У АРХИТЕКТУРИ: ОГЛЕДАЛО НАСЛЕЂА
Исидора Илић, Милица Петровић
PATTERN TRANSLATION IN ARCHITECTURE: THE MIRROR OF HERITAGE
Isidora Ilić, Milica Petrović

420 КУЛТУРНО НАСЛЕЂЕ У (ВИРТУЕЛНИМ) ЈАВНИМ ПРОСТОРИМА:
УРБАНИ ДИЗАЈН И МЕШОВИТА РЕАЛНОСТ
Миља Младеновић
CULTURAL HERITAGE IN (VIRTUAL) PUBLIC SPACE:
URBAN DESIGN AND MIXED REALITY
Mijla Mladenović

430 KULTURNA TRANSVERZALA MOSTARA
Senada Demirović Habibija
CULTURAL TRANSVERSAL OF MOSTAR
Senada Demirović Habibija

VI – ПЛАНИРАЊЕ (МЕГА)ИНФРАСТРУКТУРНИХ ПРОЈЕКТА И НАСЛЕЂЕ (MEGA)INFRASTRUCTURAL PROJECT PLANNING AND HERITAGE

444 ИЗРАДА ПЛАНСКЕ ДОКУМЕНТАЦИЈЕ ЗА ИНФРАСТРУКТУРНЕ КОРИДОРЕ И ДРУГЕ
ВЕЛИКЕ ПРОЈЕКТЕ ОД ИНТЕРЕСА ЗА ДРЖАВУ И ОДНОС ПРЕМА НАСЛЕЂУ
Наташа Даниловић Христић, Небојша Стефановић, Маја Христов
DEVELOPMENT OF PLANNING DOCUMENTATION FOR INFRASTRUCTURE CORRIDORS AND
OTHER MAJOR PROJECTS OF INTEREST TO THE STATE AND THEIR RELATIONSHIP TO THE HERITAGE
Nataša Danilović Hristić, Nebojša Stefanović, Maja Hristov

454 ПОЛИТИЧКИ ИНСПИРИСАНИ (МЕГА)ИНФРАСТРУКТУРНИ ПРОЈЕКТИ: ПОКУШАЈ ИЗГРАДЊЕ
САОБРАЋАЈНИЦЕ КРОЗ ЗАШТИЋЕНУ ЗОНУ МАНАСТИРА ВИСОКИ ДЕЧАНИ
Дејан Ристић, Страхиња Ђорђевић
POLITICALLY INSPIRED (MEGA)INFRASTRUCTURAL PROJECTS – AN ATTEMPT
TO BUILD A MOTORWAY IN THE VISOKI DEČANI MONASTERY PROTECTED AREA
Dejan Ristić, Strahinja Đorđević

464 ЛОКАЛИТЕТИ БАШТИНЕ ИЛИ ГРАЂЕВИНСКО
ЗЕМЉИШТЕ – БЕОГРАДСКО УШЋЕ
Сања Игуман
HERITAGE SITES VS. CONSTRUCTION SITES
– BELGRADE'S UŠĆE
Sanja Iguman

476 РЕДЕФИНИСАЊЕ ПРОСТОРА УЛИЦЕ – ЕСТЕТСКА И СОЦИЈАЛНА
ВРЕДНОСТ ТРАНСПОРТНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ
Никола Митровић
REDEFINING STREET SPACE – AESTHETIC AND SOCIAL
VALUE OF TRANSPORT INFRASTRUCTURE
Nikola Mitrović

484 ЛИСТА РЕЦЕНЗЕНАТА / LIST OF REVIEWERS

Др **Бранислав Антонић**, асистент
 Универзитет у Београду – Архитектонски факултет, Београд, Србија
 antonic83@gmail.com

Др **Александра Ђукић**, ванредни професор
 Универзитет у Београду – Архитектонски факултет, Београд, Србија
 adjukic@afrodita.rcub.bg.ac.rs

Др **Ева Ваништа Лазаревић**, редовни професор
 Универзитет у Београду – Архитектонски факултет, Београд, Србија
 eva.vanistalazarevic@gmail.com

УТИЦАЈ НОВИЈЕ ВИШЕПОРОДИЧНЕ СТАНОГРАДЊЕ НА ГРАДСКИ ПРЕДЕО У ВОЈВОЂАНСКИМ ГРАДОВИМА СРЕДЊЕ ВЕЛИЧИНЕ

Апстракт

После застоја током бурних деведесетих година десио се нагли процват нове стамбене вишепородичне изградње у градовима средње величине у Србији. Овај нови развој почетком трећег миленијума није сличан ономе у време социјализма, пошто су улагачи сада приватници, а кључно мерило за улагање је профит. Сходно томе, начела пажљивог односа ка окружењу, поштована крајем социјалистичког раздобља, уступила су место тежњи да се изгради што више стамбеног простора у односу на капацитете парцеле. У оваквој ситуацији, и локалне власти и урбанистичка струка нашли су се пред великим изазовом како сачувати елементе традиционалног градског предела кроз прави однос између његовог развоја и заштите.

Садашње стање сведочи да се могу уочити и повољне и неповољне тенденције у том процесу. Циљ овог рада је да их осветли на примеру вишепородичне станоградње од почетка постсоцијалистичке транзиције у случају шест градова средње величине у Војводини: Зрењанина, Кикинде, Панчева, Сомбора, Сремске Митровице и Суботице. Проучавање ће бити сужено на мапирање зграда у градском ткиву, а нарочито да ли је ова станоградња у старим језгрима изабраних градова и близу заштићених амбијенталних целина. Крајњи исход рада је давање препорука како да се процес постојеће стамбене изградње што боље усмерава уз поштовање затченог историјског ткива.

Кључне речи: градско језгро, војвођански град средње величине, градски предео, вишепородично становање, зонирање града

Branislav Antić, PhD, Teaching Assistant
University of Belgrade – Faculty of Architecture, Belgrade, Serbia
antonc83@gmail.com

Aleksandra Đukić, PhD, Associate Professor
University of Belgrade – Faculty of Architecture, Belgrade, Serbia
adjukic@afrodita.rcub.bg.ac.rs

Eva Vaništa Lazarević, PhD, Full Professor
University of Belgrade – Faculty of Architecture, Belgrade, Serbia
eva.vanistalazarevic@gmail.com

THE IMPACT OF NEW MULTI-FAMILY HOUSING ON URBAN LANDSCAPE OF MEDIUM-SIZED CITIES IN VOJVODINA

Abstract

After a standstill during the turbulent 1990s, new multi-family housing construction has suddenly blossomed in medium-sized cities in Serbia. This new development at the beginning of the third millennium is not similar to the previous one in the socialist period, since investors are private persons now and the key motive for investment is profit. Consequently, the principle of careful treatment of the environment, followed at the end of the socialist period, have given way to the tendency to build as much dwelling space as possible on the given lot. In this situation, both local authorities and urban professionals are facing great challenge – how to preserve the elements of traditional urban landscape by maintaining balance between its development and preservation.

The current situation shows both favourable and unfavourable tendencies in this process. The aim of this paper is to shed light on the examples of multi-family housing construction since the beginnings of post-socialist transition in the case of six medium-sized cities in Vojvodina: Zrenjanin, Kikinda, Pančevo, Sombor, Sremska Mitrovica, and Subotica. The study will be narrowed down to the mapping of new buildings in their urban matrix, and especially to the analysis of their position if erected in the old cores of the above cities or near the protected ambient zones. The final result of the work is to form recommendations on how to direct the process of current housing construction as much as possible, while respecting the historic urban fabric.

Keywords: urban core, cities in Vojvodina, multi-family housing, urban zoning, middle-sized city

Увод – о градском пределу у постсоцијалистичком граду

Постсоцијалистички градови представљају вероватно најновији конструкт града на европском тлу, настао од пропасти социјализма пре тридесетак година. Целокупна промена друштвеног, политичког и економског система некадашњих социјалистичких држава у источној половини Европе из корена је променила и градове у овим државама, при чему су се обрасци социјалистичког града преклопили са новим елементима капиталистичког града.¹ Ове нагле промене, и за многе неочекиване, показале су се далекосежним, па се њима успоставља једно сасвим ново устројство у граду.²

Слично постсоцијалистичком граду, и научни конструкт градског или урбаног предела је релативно нов. Мада се појам среће код филозофа Валтера Бенјамина [Walter B. S. Benjamin] у првој половини 20. века, пуно препознавање појма у урбанистичкој мисли види се из последњих неколико деценија. У ширем смислу, појам градског предела се надовезује на шира научна сагледавања предела и стоји уз природни и сеоски/рурални предео.³ Данас су научна и стручна истраживања о градском пределу бројна, па се могу уочити четири приступа у сагледавању појма: уметнички, функционални, контекстуални и приступ одрживости, где су главни мотиви истраживања, редом, естетика/лепота, функционалност, идентитет и еколошка вредност предела.⁴ Налик томе, Т. Веј⁵ одређује предео као место укрштања културе, људи, њихових погледа и грађеног и природног окружења, при чему додаје да у градском пределу превагу имају људи и грађено окружење, тј. зграде.

Код урбаног предела је важно нагласити и да појам предела у савременом смислу подразумева и развојну компоненту и компоненту заштите.⁶ Крајем 20. века, када је појам градског предела утемељен, више се заснивао на заштити, и главни поборници појма су по својим убеђенима били *резервационисти*.⁷ Ипак, то схватање се у међувремену променило и укључило и развојну компоненту. Тако Унеско у скорашњим документима управо позива на важност очувања живог простора (енг. *Livability*), где су обе поменуте компоненте у садејству, тј. развој+заштита.⁸ Са друге стране, уочавање суштине градског предела више није везано само за највредније градске историјске целине као раније. Тако ИКОМОС (енг. *ICOMOS*) наглашава битност очувања градског предела код свих старих делова града, свакако уз другачију равнотежу између развоја и заштите према значају посматраног дела.⁹

Препознавање тих деликатних односа између развоја и заштите градског предела управо су велики изазов за постсоцијалистичке градове у бурним променама, што се сигурно може видети и код градова средње величине у данашњој Србији, где се најбоље показују посебности становања на нивоу државе – већи градови су сувише сложени за ово, док се код малих градова сагледава обрнуто. Посебно се може уочити на примеру вреднијих старих језгара градова у Србији, која су после почетка постсоцијалистичке транзиције поново постала привлачна и предмет мање-више усмераване урбане обнове.¹⁰ После застоја током грађанског рата деведесетих година, десио се нагли процват нове стамбене изградње вишепородичног вида у градовима средње величине у Србији, махом у ободним зонама градског језгра. Тај нови развој почетком трећег миленијума није сличан ономе из доба социјализма, пошто су улагачи сада

приватници, а кључно мерило за улагање је профит. У таквим околностима и локалне власти и урбанистичка струка су се нашли пред великим изазовом како сачувати елементе градског предела једног града кроз прави однос његовог развоја и заштите.

Садашње стање градова сведочи да се могу уочити и повољне и неповољне тенденције у овом процесу. Циљ овог рада је да их осветли кроз пример вишепородичне станоградње од почетка транзиције у случају шест војвођанских градова средње величине. Важно је рећи да су градови у Војводини међу градовима са боље очуваним старим језгрима у бившој Југославији.¹¹ Проучавање ће бити сужено на мапирање нових вишепородичних стамбених зграда у градском ткиву, а нарочито да ли се та станоградња десила у старим језгрима изабраних градова и близу заштићених амбијенталних целина. Крајњи исход рада је давање препорука како се процес постојеће стамбене изградње може што боље усмерити уз прави однос ка очуваном градском пределу.

Методологија

Рад је вишеструка студија случаја, шест градова средње величине у Војводини: Зрењанин, Кикинда, Панчево, Сомбор, Сремска Митровица и Суботица. Да би се одабрани градови упоредили, претходно је дат извод из теоријског дела о градском пределу. Потом је у краћим цртама приказан контекст развоја и односа према градским језгрима Војводине од стварања бивше СФРЈ (друге Југославије) ради сужења анализе. На основу тога, постављен је оквир из којег се анализира главна тема рада – вишепородична станоградња у шест војвођанских градова средње величине од почетка постсоцијалистичке транзиције до данас. На основу налаза из дате анализе и њиховим поређењем с претходно усвојеним теоријским и регионалним полазиштима, изводе се препоруке за даље усмеравање развоја поменутих градова уз очување елемената градског предела.

Код вишеструке студије случаја веома је битно да сви случајеви буду међусобно упоредиви. У овом раду је то постигнуто пажљивим избором градова кроз релативно сличне показатеље развоја, где их одликује следеће: слични природно-морфолошки услови настанка и развоја градова у изразито низијском простору – тзв. панонски градови; сличан историјски развој у протекла три века, уз успостављање урбанистичких елемената особених за војвођанске градове током хабзбуршког раздобља;¹² сви градови су средње величине за услове Србије, па према последњем попису имају 40 000–100 000 становника; сличан положај у мрежи насеља Србије, где су изабрани градови истовремено и седишта округа, што додатно условљава; и сличне градске садржаје особене за окружна средишта: управа округа, окружна болница, окружне и регионалне агенције и канцеларије, окружни архиви, једна до две високошколске установе, позоришта као независне установе културе...

На крају ваља рећи да су сви истраживани градови анализирани из два угла, где је примарни био у виду теренских истраживања и мапирања вишепородичних стамбених зграда изграђених у раздобљу 1991–2018. Поред тога, а ради јасније слике тренутног стања, проучен је раст/опадање броја становника у датим градовима током овог раздобља.

ГРАД	ПОПИС		СОЦИЈАЛИЗАМ				ПОСТСОЦИЈАЛИЗАМ		
	1948.	1961.	1971.	1981.	1991.	1991/ 1948.	2002.	2011.	2011/ 1991.
Зрењанин	38.564	55.539	71.424	81.270	81.316	+110,9%	79.773	76.511	-5,9%
Киkinда	28.743	34.127	37.691	41.797	43.051	+49,8%	41.935	38.065	-11,6%
Панчево	30.516	46.679	61.588	71.009	72.793	+138,5%	78.938	76.203	+4,7%
Сомбор	33.613	37.760	44.100	48.454	48.993	+45,8%	51.471	47.623	-2,8%
Срем. Митровица	13.183	20.790	31.986	37.628	38.834	+194,6%	39.084	37.751	-2,8%
Суботица	63.048	74.999	88.769	100.472	100.386	+59,2%	99.981	97.910	-2,5%

Табела 1. Кретање броја становника за изабране градове по пописима од 1948. до 2011. године

Контекст – старо градско језгро као очувани градски предео у Војводини

Утврђивање данашњег идентитета војвођанског града десило се током 18. и 19. века, у оквирима Хабзбуршког, касније Аустроугарског царства, чему је допринело и то што су сви градови током ова два века стекли градска права, тј. задобили градску аутономију. Међуратно раздобље у првој половини 20. века је за већину војвођанских градова представљало време стагнације, за разлику од брзог развоја Новог Сада као новог седишта бановине.¹³ Тиме је јасно утврђена временска граница до које је идентитет градова заокружен, чему је додатно допринело и оснивање АП Војводине после Другог светског рата, а чиме је оснажен и регионални идентитет.¹⁴

Током времена социјализма сви изабрани војвођански градови – Зрењанин, Киkinда, Панчево, Сомбор, Сремска Митровица и Суботица – забележили су раст становништва, с тим да је био прилично неравномеран и између самих градова и по међупописним раздобљима (Табела 1 – леви део).¹⁵

Релативно нагли раст становништва у деценијама после Другог светског рата сигурно је стварао притисак на затечене делове града и старо градско језгро. Истраживани градови нису имали велика разарања током рата, тако да је грађевински фонд у већој мери сачуван и наставио се користити у новим околностима национализације, послератне оскудице и утврђивања нове власти. Ово је пратила и нагла централизације државне управе. Она се у пољу урбанистичког планирања огледала кроз доношење тзв. директивних планова током 1950-их година, с решењима радикалне измене постојећег градског ткива у ново, модернистичко, укључујући преобликовање градске матрице, нове булеваре и зграде уз очување само најзначајнијих јавних здања.¹⁶ Међутим, југословенски социјалистички систем је убрзо претрпео промене, тако да је до почетка 1970-их година систем одлучивања и управљања у много чему спуштен на ниже нивое, чиме је омогућена већа аутономија југословенских градова.¹⁷

Слике 1 и 2. Супротни примери односа модернистичке новоградње током социјализма, на примеру потпуног уклапања у старо језгро Сремске Митровице (лево) и прављењу контраста у језгру Панчева (десно) (аутор: Б. Антонић)

Поред промене система одлучивања, велику улогу у обликовању локалне урбане политике имали су и други чиниоци. Послератне финансијске околности нису омогућавале да се локалне власти лако одрекну постојећег грађевинског фонда ради идеологије. Даље, велики притисак новодосељеног становништва са села у овом раздобљу додатно је тражио рационално коришћење постојећих стамбених простора у градовима.¹⁸ На крају се испоставило да би рушење постојећих зграда било прескупо, па је у великој мери избегнуто идеолошки планирано уклањање старог ткива.¹⁹

Један од важних разлога за промену локалне политике била је и промена свести локалних управа, али и грађана о градској баштини. Већ од 1960-их година се старо језгро почињу сагледавати као вредна очувања и заштите, што је утицало на то да се многе грађевине и целине настале пре Другог светског рата заштите.²⁰ Утицаји споља, у виду тада нових докумената ИКОМОС-а веома брзо су добили поборнике у тадашњој Југославији. Током нове генерације генералних урбанистичких планова урађених током 1970-их година, јасно се увиђа тежња да се историјски важне целине и грађевине очувају, посебно оне смештене у ужим градским језгрима.²¹ Ипак, децентрализација одлучивања утицала је и на локалне приступе третману старог језгра града, па су се овде, и поред јачања заштите старих делова градова, јавиле и приметне разлике у интервенцијама, где се често ишло на што боље уклапање нових зграда у старо ткиво, док се другде и ређе ишло и на контраст (слике 1 и 2).

И поред идеолошких изазова током социјализма, војвођански градови су у том раздобљу релативно добро очували старе вредне просторе. Потпуно другачије изазове је донела постсоцијалистичка транзиција од 1991. године.

Овде се могу уочити две фазе, од којих је прва везана за ратне деведесете године, током деценије тзв. *блокиране трансформације*.²² Ратна дешавања у простору бивше Југославије су махом заобишла Војводину, али су војвођански градови зато примили велики број избеглица, па су многи забележили пораст становништва и поред негативног природног прираштаја.²³ Посебно су расли градови ближи ратним подручјима у Хрватској и Босни и Херцеговини (Табела 1 – десни део). Пораст становништва је био

Слике 3, 4 и 5. Примери нових стамбених зграда у Зрењанину, Кикинди и Сомбору
(аутор: Б. Антонић)

у великом раскораку с привредним суновратом на основу пропасти планске привреде, услед рата и пратећег економског ембарга. Ово се одразило и на градски простор; дошло је до раста без развоја, кроз ширење непрописно подигнутих стамбених насеља породичних кућа на ободима градова.²⁴ Старији средишњи делови градова су углавном таворили током 1990-их. Једино је дошло до појаве приватног сектора у трговини, али махом у виду ситне трговине, што је било у складу с првом фазом развоја тржишта других постсоцијалистичких градова.²⁵

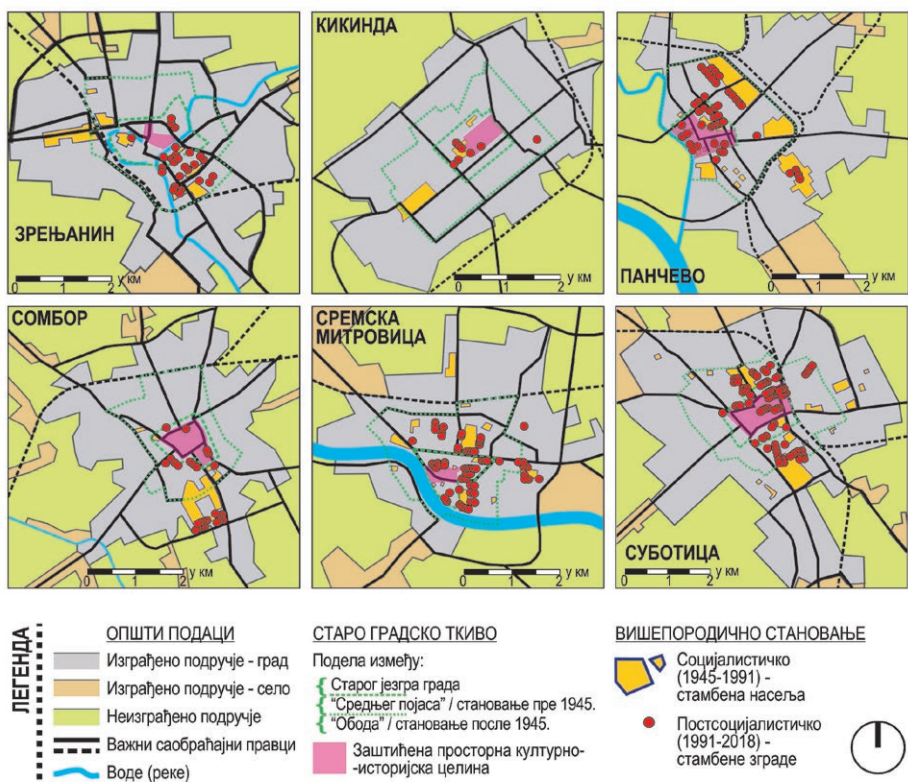
После отварања Србије ка западу 2000. године, почело је оживљавање привреде, али недовољно да се спречи опадање свих изабраних војвођанских градова (Табела 1 – десни део). Стара градска језгра су протеклих година све више губила на значају по питању трговине, која се полако пребацује на обод града у великих продајних објеката и тржних центара. Са друге стране, старо језгро је постало најпривлачније место за ново вишепородично становање, што је узело велики замах у последњих петнаестак година. Разлог је и тај што је у Србији станоградња овог типа постала једно од најуносијих улагања приватног сектора.²⁶ Даље, може се чак говорити и да држава свесно, кроз законе, подстиче тај облик развоја становања у градовима како би подстицала што јачи грађевински сектор.

У типолошком смислу, ново становање се махом остварује у виду вишепородичних стамбених зграда грађених у континуалном или прекинутом низу дуж улице, чиме се обезбеђује максимално искоришћење парцеле. Сви градови у истраживању последњих година добили су низ нових стамбених и стамбено-пословних зграда, махом смештених на ободу градског језгра, где су услови изградње били мање строги него у ужем језгру са значајним степеном заштите (слике 3, 4, 5).

Анализа положаја новог вишепородичног становања у градском ткиву шест војвођанских градова средње величине

Други и значајнији део анализе била су теренска истраживања током 2017. и 2018. године, током којих су направљени попис и фото-документација свих нових стамбених и стамбено-пословних зграда у шест посматраних градова. Укупно је пописано 199 зграда које испуњавају задате услове и то: 27 у Зрењанину, 8 у Кикинди,

Слика 6. Положај вишепородичне станоградње у Зрењанину, Кикинди, Панчеву, Сомбору, Сремској Митровици и Суботици за раздобље 1991–2018. (аутор: Б. Антонић)

44 у Панчеву, 26 у Сомбору, 58 у Сремској Митровици и 72 у Суботици. Све пописане зграде су потом постављене на карте градова, где су обележене и заштићене зоне у старом језгру, као и границе између делова градског ткива насталог пре и по успостављању социјализма (сл. 6):

Из анализе се уочава да су током протеклих година стари делови свих шест истраживаних градова постали веома привлачни за градњу вишепородичних стамбених зграда и поред неповољних демографских прилика од 2000. године. Ипак, када се бројност нових зграда упореди са демографским подацима од 1991. године јасно се уочава веза између кретања броја становника и броја нових зграда. Оно што ту може бити додатни проблем за демографски угрожене градове попут Сомбора или Кикинде јесте да они посредно имају и проблем са новим квалитетним становањем. То је додатна препрека за стабилизацију демографских прилика кроз задржавање младих породица, које често траже нов и савремен простор за живот.

Значајно је приметити да је једино у случају Сомбора више нових зграда изграђено изван зоне града настале после Другог светског рата. Са друге стране, увиђа се да је релативно мали број зграда изграђених у ужим градским језгрима, која су код

свих градова под заштитом као просторне културно-историјске целине. Ипак, и ту се осећају разлике међу градовима, па се код Суботице и Панчева увиђа да је релативно много зграда баш у зони заштите. За Панчево се зна да је имало релативно много вишепородичних зграда изграђених у време социјализма (слика 2), али је у Суботици ово прилично нова појава. У Кикинди се новоградња махом јавља такође уз постојеће, средишње положене блокове из времена социјализма, док је код осталих градова (Зрењанин, Сомбор и Сремска Митровица) ужа зона градског језгра под заштитом углавном без већих промена.

Даље, убедљиво највећи број нових вишепородичних зграда је изграђен у подручју ширег градског језгра, тј. дела града који је до Другог светског рата био део обода града са стамбеном наменом, али у виду приземних породичних кућа у низу. Сlike 3, 4, 5 управо показују да нове вишепородичне стамбене зграде често одударају од свог окружења по просторно-физичким одредницама, изразито мењајући градски предео овог дела града.

Закључак

Претходно спроведена анализа бројности и положаја новог вишепородичног становања у градском ткиву шест војвођанских градова средње величине говори да је оно постало велики изазов за очување градског предела ових градова. Ово је видљиво већ бројем вишепородичних стамбених зграда у појединим градовима, а још више кроз њихов просторни размештај. Налази анализе су основ за давање препорука ка новим решењима у урбанистичком планирању на градском, али и државном нивоу.

Кроз мапирање се сагледава тренд груписања нових зграда у одређеним деловима ширег језгра, као и око насеља вишепородичног становања из времена социјализма, што можда треба искористити у будућем урбаном развоју и кроз груписање надзирати промене; дозволити да се делови са већ одмаклим променама заокруже уз строже планске мере (спратност, габарит), а друге, са мање промена или без њих – чувати.

Урбанистичко планирање преусмерити да посматра градски простор из угла просторно-физичких обележја, а не намене. Томе у прилог иде и развој савременог града који даје нагласак на мешање намена и садржаја. У савременом граду такође нема притиска индустрије на старо језгро, па не постоји проблем *уплива* проблематичних намена и изразитог загађења у овај део града. Са друге стране, стављањем просторно-физичких обележја као кључних у планирању града управо се питање градског предела на бољи начин укључује у урбанистичко планирање.

Поред тога, у случају највреднијих делова старог градског језгра, тј. заштићених просторних културно-историјских целина, треба тежити спречавању значајне изградње нових зграда у њему, али и у непосредном окружењу. У највећој могућој мери је потребно тражити задржавање сличног габарита нових зграда у односу на околну, историјски вредно окружење.

На крају треба додати и посредан налаз да се у већини градова дешава да је новоградња сличног обима и спратности, што посредно упућује на то да је и државни ниво за поље урбанизма и грађевинарства битан, пре свега по питању законодавства

и развојних политика. Дати предност вишепородичном становању у стамбеној политици на нивоу целе државе, веома је упитно. За њега има смисла у већим градовима услед велике густине и пространости изграђеног градског подручја. Са друге стране, код градова средње величине, а посебно мањих градова, дати предност овом виду становања једноставно је нерационално, посебно ако се зна да огромна већина ових градова губи становништво. Сходно томе, државни ниво мора кроз законодавни и стратешки оквир подстаћи развој становања малих и средњих густина, као и веома занемарену обнову стамбеног ткива.

Напомене

- 1 Stanilov, K. (ed.), *The Post-Socialist City*, Springer, Dordrecht, 2007.
- 2 Kovács, Z. Cities from state-socialism to global capitalism: an introduction, *GeoJournal*, 1999, 49, 1–6.
- 3 Живковић, Ј. и Васиљевић, Н. Предео и одрживи просторни развој Србије, у: Бајић Брковић, М., Ваништа Лазаревић, Е. и Куртовић Фолић, Н. (ур.), *Креативне стратегије за одрживи развој градова у Србији*, Архитектонски факултет, Београд, 2010, 125–159.
- 4 Keshtkaran, R. Urban landscape: A review of key concepts and main purposes, *International Journal of Development and Sustainability*, 2019, 8(2), 141–168.
- 5 Way, T. What Is the Urban Landscape and What Role in Urban History?, *Journal of Urban History*, 2019, 45(3), 595–600.
- 6 Gailing, L. Sustainable Landscape Development with Regional Parks : Overcoming Problems of Landscape Multifunctionality in Urban Agglomerations, in: *Land Use and Water Management in Sustainable Network Society*, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2005, 1–13.
- 7 Way, *op. cit.*
- 8 *Historic Urban Landscape approach explained*, UNESCO, Paris, 2013 [internet] available through <https://whc.unesco.org/en/news/1026>
- 9 Martini, V. *The Conservation of Historic Urban Landscapes : An Approach* (doctoral thesis), University of Nova Gorica, Nova Gorica, 2013.
- 10 Ваништа, Лазаревић, Е. *Обнова градова у новом миленијуму*, CMS, Београд, 2003.
- 11 Пушић, Љ. *Урбанистички развој градова у Војводини у 19. и првој половини 20. века*, Матица српска, Нови Сад, 1987.
- 12 Пушић, *нав. дело*; Ђукић, А. *Очување идентитета главне улице војвођанског града у функцији урбане обнове* (докторска теза), Архитектонски факултет, Београд, 2011.
- 13 Пушић, *нав. дело*; Ђукић, *нав. дело*.
- 14 Jenne, E. A Bargaining Theory of Minority Demands : Explaining the Dog that did not bite in 1990s Yugoslavia, *International Studies Quarterly*, 2004, 48(4), 729–754.
- 15 Републички завод за статистику – РСЗ *Упоредни преглед броја становника 1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1991, 2002. и 2011. Подаци по насељима*, РСЗ, Београд, 2014.
- 16 Пушић, *нав. дело*.
- 17 Петовар, К. *Наши градови између државе и грађанина : Урбана Социологија*, Географски факултет : Архитектонски факултет : ИАУС, Београд, 2003.
- 18 *Исто*.

- 19 Djukić, A., Stupar, A. & Antonić, B. The consequences of urban policies in socialist Yugoslavia on the transformation of historic centres : the case study of cities in Northern Serbia, *Journal of Housing and the Built Environment*, 2018, 33(3), 555–573.
- 20 Ђукић, нав. дело.
- 21 Djukić, Stupar & Antonić, op. cit.
- 22 Петровић, М. *Социологија становања : Стамбена политика, изазови и могућности*. Институт за социолошка истраживања, Београд, 2004.
- 23 Лукић, В. *Избегличке миграције из Босне и Херцеговине у Београд*, Географски институт „Јован Цвијић“, Београд, 2005.
- 24 Antonić, B. & Djukić, A. The phenomenon of shrinking illegal suburbs in Serbia : Can the concept of shrinking cities be useful for their upgrading?, *Habitat International*, 2018, 75, 161–170.
- 25 Nagy, E. Winners and Losers in the Transformation of City Centre Retailing in East Central Europe, *European Urban and Regional Studies*, 2001, 8(4), 340–348.
- 26 Мојовић, Ђ. & Жерјав, Б. *Становање под закуп*, Програм за урбани развој, Београд, 2011.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

71(082)
72.01(082)
71/72.025(082)

ЗАВОД за заштиту споменика културе града
Београда (Београд). Конференција (11; 2021)

Градитељско наслеђе и урбанизам : зборник радова / Завод
за заштиту споменика културе града Београда, XI научностручна
конференција са међународним учешћем, Београд, 2021.
; [организатор] Завод за заштиту споменика културе града Београда
; [уредник Раде Мрљеш] = Architectural heritage and urban planning
: proceedings / Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade, XI
Scientific and professional conference with international participation,
Belgrade, 2021. ; [organiser] Cultural Heritage Preservation Institute of
Belgrade ; [editor Rade Mrlješ]. - Београд : Завод за заштиту споменика
културе града Београда = Belgrade : Cultural Heritage Preservation Institute
of Belgrade, 2021 (Београд : Birograf comp). - 484 стр. : илустр. ; 24 cm

Радови на више језика. - Тираж 300. - Стр. 14-15: Реч уредника / Раде
Мрљеш. - Напомене и библиографске референце уз поједине радове.
- Библиографија уз већину радова. - Abstracts.

ISBN 978-86-6100-000-3

a) Урбанизам - Зборници b) Културна добра - Заштита - Зборници
v) Архитектонски споменици - Заштита - Зборници

COBISS.SR-ID 41652489

ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ
СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ
ГРАДА БЕОГРАДА

beogradskonasledje.rs

ISBN 978-86-6100-000-3